

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/54/54/98

REPREZENTATYWNOŚĆ PARTII POLITYCZNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, KWIECIEŃ '98

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ Ponad połowa badanych (57%) uznaje, że wśród ugrupowań funkcjonujących na naszej scenie politycznej jest takie, które jest im bliskie. Największy odsetek ankietowanych za bliską sobie partię uważa AWS (32%). Mniejsza grupa postrzega w ten sposób SLD (20%). Na kolejnych miejscach pod względem liczby wskazań sytuują się UW i PSL. Sympatię dla tych partii zadeklarowało odpowiednio 14% i 13% respondentów skłonnych identyfikować się z jakimś ugrupowaniem.
- ◆ Zaledwie 13% badanych nie dostrzega wśród obecnych na scenie politycznej ugrupowań takiego, które choćby w minimalnym stopniu reprezentowało jego interesy i poglądy. Prawie połowa (45%) skłonna jest w pełni utożsamiać swoje interesy i przekonania z działalnością co najmniej jednej partii.
- ◆ Stosunkowo najczęściej jako ugrupowania reprezentujące opcję polityczną zgodną z poglądami i interesami badanych postrzegane są AWS i UW (odpowiednio 45 i 44%). Ponad jedna trzecia ankietowanych ocenę taką wystawia pozostałym liczącym się na scenie politycznej ugrupowaniom - UP (37%), SLD (36%), PSL (34%) oraz ROP Jana Olszewskiego (35%).
- ◆ Do ugrupowań najczęściej odrzucanych - jako reprezentujących sprzeczne stanowisko z poglądami i oczekiwaniami różnych grup - zaliczają się: SLD (34% wskazań negatywnych), ChD III RP (31%), a także AWS (30%) .

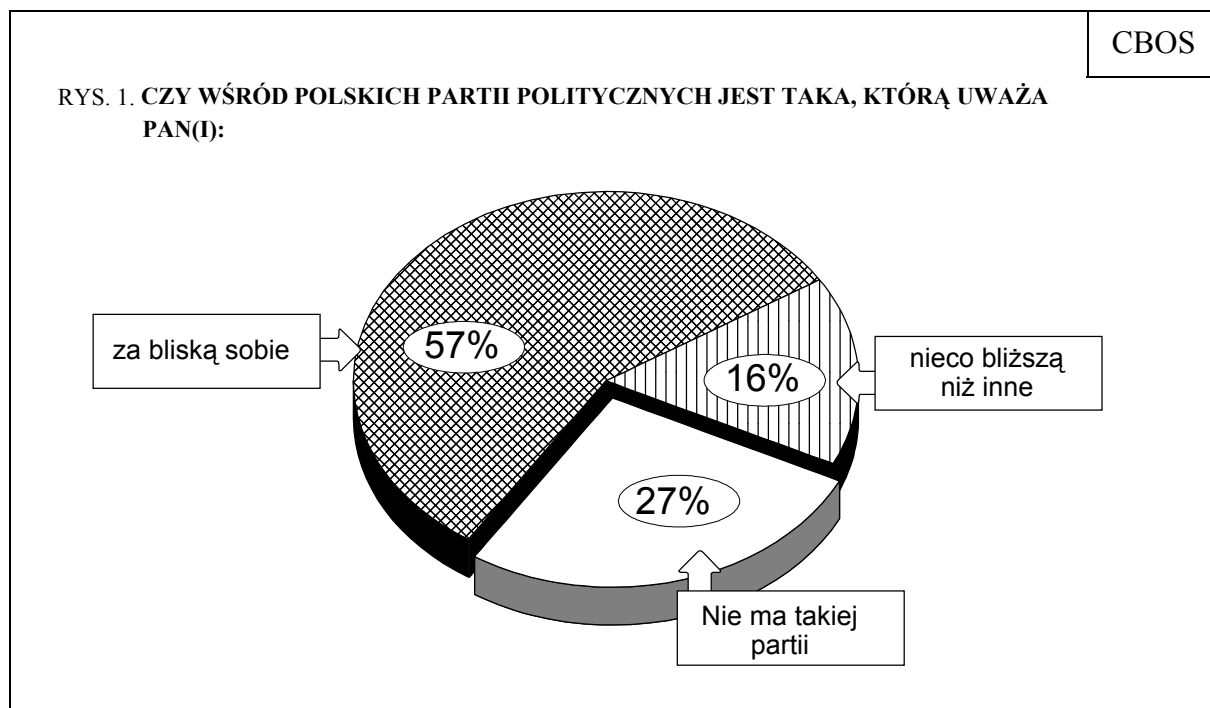
Artykulacja interesów jest w systemie demokratycznym jednym z najważniejszych procesów przyczyniających się do jego utrwalenia i stabilizacji. To, czy ugrupowania polityczne wyrażają interesy określonych grup społecznych, są traktowane przez wyborców jako ich odpowiedzialni i kompetentni reprezentanci czy też nie, ma bardzo duże znaczenie dla społecznej akceptacji całego systemu politycznego. W Polsce związek między artykulacją interesów a procesem wyłaniania reprezentacji politycznej wydaje się dość słaby. Przede wszystkim wynika to z amorficzności struktury interesów i ich słabej rozpoznawalności dla samych zainteresowanych. Mówiąc inaczej, w okresie transformacji obywatele dopiero uczą się rozpoznawać i nazywać swoje interesy w szerszym społecznie i politycznie kontekście. Z drugiej strony budowanie partii politycznych w okresie transformacji przebiegało w dużej mierze odgórnie i polegało w większym stopniu na wypełnianiu nisz politycznych, w mniejszym zaś na procedurze wyłaniania reprezentacji. Również zdolność do reprezentowania interesów miała, jak się wydaje, dość specyficzny charakter - opierała się w większym stopniu na zawierzeniu genealogii politycznej czy też zaufaniu do czynników natury kulturowej niż na wyrażaniu interesów *sensu stricto*.

W jednym z ostatnich sondaży¹ zapytaliśmy respondentów o ocenę zdolności reprezentowania ich interesów i poglądów przez poszczególne ugrupowania. Interesował nas również zakres alienacji politycznej w stosunku do najważniejszych ugrupowań funkcjonujących na naszej scenie politycznej oraz społeczna struktura ich poparcia.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (94) przeprowadzono w dniach 12-17 marca '98 na 1123-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

PARTIE BLISKIE RESPONDENTOM

Ponad połowa badanych (57%) przyznaje, że wśród ugrupowań funkcjonujących na naszej scenie politycznej jest takie, które postrzega jako bliskie sobie. Można zatem sądzić, że ta grupa respondentów co najmniej w pewnym stopniu lub w poglądach na niektóre sprawy identyfikuje się z tym ugrupowaniem. Spośród osób, które nie sympatyzują z żadną partią - w stopniu wystarczającym, by uznać ją za bliską sobie - można wyodrębnić badanych (16% ogółu), którzy mają jednak pewne preferencje, aczkolwiek znacznie słabsze. Przyznają oni, że wśród ugrupowań jest takie, które wprawdzie nie jest im bliskie, ale nieco bliższe niż inne. Pozostali respondenci (27% ogółu) to - jak świadczą ich deklaracje - osoby nie odnajdujące na naszej scenie politycznej żadnego ugrupowania, które choćby warunkowo skłonni byłiby traktować jako własne. Można sądzić, że ta grupa badanych to osoby - z tych lub innych względów - wyalienowane z życia politycznego.

W nieco większym stopniu wyalienowane politycznie są kobiety niż mężczyźni. Do osób, które wśród ugrupowań naszej sceny politycznej nie znajdują bliskiego sobie, częściej niż inni zaliczają się najstarsi oraz najmłodsi ankietowani, mieszkańcy wsi, badani z wykształceniem podstawowym, deklarujący najniższe dochody na osobę w rodzinie. Spośród grup społeczno-zawodowych z żadnym ugrupowaniem nie utożsamiają się przede wszystkim robotnicy niewykwalifikowani oraz pracownicy fizyczno-umysłowi.

Natomiast do grona osób, które mają sprecyzowane i silne sympatie polityczne, stosunkowo częściej niż pozostali zaliczają się respondenci w wieku od 45 do 64 lat. Można sądzić, że ten wiek najbardziej sprzyja zainteresowaniu polityką i uczestnictwu w życiu politycznym - respondenci zwykle mają już pewne poczucie życiowej stabilizacji, a zarazem nadal biorą czynny udział w życiu społecznym. Co zrozumiałe, częściej są to również osoby z wyższym wykształceniem, mieszkańcy miast największych oraz średniej wielkości (do 100 tys. ludności). Wśród grup społeczno-zawodowych poczucie związku z którąś z partii w największym stopniu mają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (72%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (68%) oraz, co interesujące, rolnicy (70%). Zdolności do identyfikacji, jak można sądzić - z któryś z prawicowych ugrupowań, sprzyja zaangażowanie religijne: osoby deklarujące udział w praktykach religijnych raz lub kilka razy w tygodniu częściej odnajdują ugrupowanie, które jest im bliskie.

Brak identyfikacji politycznej wydaje się pochodną przede wszystkim nikłego zainteresowania życiem politycznym w ogóle oraz - co się z tym wiąże - mniejszej orientacji w tych sprawach, nieznajomości partii politycznych oraz kłopotów z ich odróżnieniem. Niemal dwie trzecie osób (62%) nie interesujących się polityką nie znajduje partii, którą mogłoby uznać za bliską sobie.

Tabela 1

w procentach

Zainteresowanie polityką	Czy wśród polskich partii politycznych jest taka, którą uważa Pan(i) za bliską sobie?	
	Tak	Nie
Duże	83	17
Średnie	68	32
Nikłe bądź żadne	38	62

Jest zatem zrozumiałe, że badani interesujący się polityką, zwłaszcza zaś o sprecyzowanych poglądach politycznych znacznie częściej niż pozostali deklarują, że wśród ugrupowań działających na naszej scenie istnieje takie, które uważają za bliskie sobie. Prawie trzy czwarte osób o orientacji lewicowej (74%) oraz taki sam odsetek o poglądach prawicowych utożsamia się z którąś z partii politycznych. Natomiast wśród osób nie umiejących określić swoich poglądów ponad połowa (58%) twierdzi, że na polskiej scenie politycznej nie ma ugrupowania, które byłoby im bliskie.

Najczęściej wskazywanym przez respondentów ugrupowaniem, które uważają za bliskie sobie, okazał się AWS. Poczucie związku z tą formacją deklaruje prawie co trzeci ankietowany (32%) mający określone sympatie polityczne. Dla mniejszego odsetka osób (20%) najbliższym ugrupowaniem jest SLD. Na trzecim miejscu pod względem liczby badanych gotowych złożyć taką deklarację jest Unia Wolności (14% wskazań). Niemal tyle samo osób (13%) za bliskie sobie uważa PSL. O poczuciu bliskości z UP Marka Pola mówił co czternasty badany z tej grupy (7%). Co dwudziesty (5%) respondent żywiący osobisty stosunek do którejś z partii politycznych jako bliski sobie postrzega ROP, którym kieruje Jan Olszewski. Warto zauważyć, że podobne nastawienie do ROP Antoniego Macierewicza ma tylko 1% badanych z tej grupy.

Interesujące jest to, że dalsze dopytywanie się o polityczne sympatie respondentów, którzy za pierwszym razem nie wskazali żadnego ugrupowania, nie wpłynęło na zmianę układu na naszej liście. Minimalnie (w granicach błędu statystycznego) zyskała jedynie UW, natomiast równie nieznacznie straciły partie poprzedniej koalicji rządowej, jednak nie zmieniło to generalnego obrazu naszej sceny politycznej. Świadczy to o tym, że grupa nie znajdująca pełnej reprezentacji wśród partii i ugrupowań - skądinąd zresztą politycznie dość bierna (np. rzadziej uczestnicząca w wyborach) - jest, jeśli chodzi o układ preferencji politycznych, bardzo podobna do osób aktywnych politycznie. Można zatem sądzić, że zmiana postaw tej części badanych na bardziej aktywne, zaangażowane politycznie nie wpłynęłaby znacząco na zmianę w obecnym układzie sił.

Tabela 2

w procentach

Partie i ugrupowania wymieniane przez respondentów	Proszę powiedzieć, którą partię polityczną uważa Pan(i):	
	za bliską sobie (N=632)	za bliską lub choćby nieco bliższą niż inne (N=826)
AWS	32	32
SLD	20	19
UW	14	15
PSL	13	12
UP	7	7
ROP (Jana Olszewskiego)	5	5
KPEiR	3	3
UPR	2	3
ChD III RP	2	2
ROP (Antoniego Macierewicza)	1	1
Inne partie/ugrupowania	1	1
Ogółem	100	100

Co zrozumiałe, uporządkowanie partii pod względem stopnia bliskości respondentom jest w dużej mierze tożsame z preferencjami partyjnymi, czyli decyzjami dotyczącymi tego, które ugrupowanie poparliby w wyborach².

REPREZENTATYWNOŚĆ PARTII POLITYCZNYCH

Przyczyną poparcia konkretnego ugrupowania najczęściej jest po prostu zaufanie, jakim je obdarzamy. Jednym z ważniejszych wyznaczników tego zaufania jest ocena zgodności polityki prowadzonej przez daną partię z interesami i poglądami wyborców. Badanych zapytaliśmy o to, w jakim stopniu ugrupowania aktywne na naszej scenie wyrażają ich interesy i poglądy, czy w ich ocenie działalność danej partii jest zgodna czy też sprzeczna z ich osobistymi poglądami i interesami.

Ocenie ankietowanych poddaliśmy 11 ugrupowań obecnych na polskiej scenie politycznej. W stosunku do każdego z nich respondenci określali na siedmiopunktowej skali

² Por. komunikat CBOS „Preferencje partyjne w marcu ‘98”, marzec ‘98.

(od -3 do +3), w jakim stopniu - ich zdaniem - dana partia reprezentuje ich interesy lub wyraża ich poglądy (+3 *w pełni wyraża moje poglądy*) bądź w jakiej mierze jest z nimi sprzeczna (-3 *całkowicie sprzeczna z moimi poglądami*).

Stosunkowo najwyższy poziom pozytywnych identyfikacji uzyskały obecne „partie władzy” - AWS i UW. W przypadku każdego z tych ugrupowań ponad dwie piąte badanych przyznało, że co najmniej w minimalnym stopniu każde z nich reprezentuje ich interesy i poglądy. Mniej osób (ponad jedna trzecia) ocenę taką wystawiło pozostałym liczącym się obecnie ugrupowaniom - UP, SLD, PSL oraz ROP Jana Olszewskiego.

W opinii ogółu badanych dokonujących tego rodzaju oceny, ich interesy i poglądy wyrażają przede wszystkim UW, UP, AWS, PSL i ROP Jana Olszewskiego. Tylko w przypadku tych ugrupowań średnie ocen mają znak dodatni, a zatem odsetki opinii pozytywnych, świadczących o reprezentowaniu przez te partie lub ugrupowania interesów i poglądów ankietowanych, przeważają nad opiniami o ich niereprezentatywności bądź wręcz sprzeczności.

ODSETKI WSKAZAŃ WŚRÓD OGÓLU BADANYCH

Tabela 3

Skala ocen (od -3 do +3)	W jakim stopniu każda z poniższych partii wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczna?										
	AWS	ChD III RP	KPEiR	PLD	PSL	ROP*	ROP**	SLD	UP	UPR	UW
Sprzeczność z interesami i poglądami respondenta (punkty na skali od -3 do -1)	30	31	21	18	24	27	28	34	16	20	23
Neutralność (punkt 0)	15	18	29	24	25	21	25	18	25	28	20
Zgodność z interesami i poglądami respondenta (punkty na skali od +1 do +3)	45	20	23	15	34	35	16	36	37	18	44
Trudno powiedzieć	9	11	13	13	12	12	13	10	13	14	10
Nieznajomość	1	19	14	30	4	5	18	2	9	20	3
Średnie ocen	0,29	-0,54	-0,09	-0,22	0,15	0,02	-0,57	-0,11	0,34	-0,18	0,36
Odchylenie standardowe	2,11	1,98	1,67	1,49	1,66	1,76	1,65	2,02	1,55	1,50	1,81
Respondentom przedstawiono listę partii z zamieszczonymi nazwiskami liderów. * ROP (Jana Olszewskiego) ** ROP (Antoniego Macierewicza)											

Do ugrupowań, z którymi ich zwolennicy najsilniej się identyfikują, których działalność oceniają jako całkowicie wyrażającą ich poglądy i interesy, przede wszystkim zalicza się AWS. Prawie co szósty ankietowany (17%) twierdzi, że to ugrupowanie w pełni reprezentuje jego interesy i poglądy³. Relatywnie wysoki poziom całkowitej identyfikacji uzyskały także SLD (11%) i UW (10%).

Liczba zdecydowanie negatywnych ocen potwierdza, że zarówno AWS, jak i SLD są ugrupowaniami postrzeganymi przez ogół społeczeństwa kontrowersyjnie. Z całą stanowczością odrzuciło je - jako niezgodne z własnymi poglądami bądź interesami - odpowiednio 17% i 19% badanych⁴. Oznacza to, że ugrupowania te skupiają wokół siebie najsilniejsze emocje polityczne: z jednej strony cieszą się one wyraźnym poparciem części respondentów, z drugiej zaś - są zdecydowanie odrzucane przez inne grupy. Równie silne emocje negatywne jak SLD zdaje się kumulować (zapewne w spadku po swoim założycielu) partia Lecha Wałęsy - ChD III RP, jako całkowicie sprzeczną ze swoimi interesami określiło ją 19% ankietowanych. Relatywnie niższy odsetek osób deklarujących obojętność wobec tych trzech ugrupowań potwierdza tezę, że w największym stopniu postrzegane są one kontrowersyjnie. Wielkości odchylenia standardowego również największe w przypadku tych ugrupowań świadczą o największym stopniu rozbieżności społecznych ocen tych partii.

Najbardziej nieznanymi ugrupowaniami pozostają małe, niedawno utworzone partie: PLD Romana Jagielińskiego, ROP Antoniego Macierewicza i ChD III RP Lecha Wałęsy. Trudności w określeniu stopnia zgodności swoich interesów z poszczególnymi partiami były podobne w przypadku wszystkich analizowanych ugrupowań, stosunkowo najwięcej kłopotów sprawił badanym UPR, najłatwiej przyszło im określenie swojego nastawienia do AWS.

³ To znaczy wskazał na naszej skali skrajnie pozytywną wartość: +3.

⁴ To znaczy wskazało na naszej skali skrajnie negatywną wartość: -3.

W deklaracjach badanych bardzo rzadko spotykamy postawę mniejszej lub większej kontestacji wobec największych ugrupowań naszej sceny politycznej. **Brak akceptacji** i odrzucenie *en bloc* wszystkich jedenastu partii politycznych deklaruje zaledwie 1% respondentów - uznają oni, że reprezentowane przez każdą z nich poglądy są sprzeczne z ich interesami czy orientacją polityczną. Z drugiej strony **tylko 13% badanych** nie dostrzega wśród obecnych na scenie politycznej ugrupowań takiego, które choćby w minimalnym stopniu reprezentowało ich interesy i poglądy.

Natomiast ponad dwie piąte badanych (45%) twierdzi, że **w pełni** identyfikuje się z poglądami co najmniej jednej partii politycznej. W większym stopniu takie poczucie mają osoby o orientacji prawicowej (62% wskazuje na co najmniej jedną partię, która w pełni wyraża ich interesy) niż lewicowej (odsetek podobnych wskazań wynosi 51%). Warto zauważyć, że całkowita identyfikacja w przypadku dość znacznej części społeczeństwa nie ogranicza się tylko do jednego wybranego ugrupowania. Blisko co szósty (17%) badany twierdzi, że jego interesy i poglądy w pełni wyrażają dwie partie lub więcej.

ZMIANY W STRUKTURZE OCEN W CIĄGU OSTATNIEGO ROKU

W marcu '97 przeprowadziliśmy podobne badanie dotyczące identyfikacji Polaków z ugrupowaniami działającymi na naszej scenie politycznej. Jest oczywiste, że w tamtym okresie - przed kampanią wyborczą - inny był obraz sceny politycznej, nieco inaczej także kształtował się w społeczeństwie wizerunek poszczególnych ugrupowań. Najbardziej uderzającą różnicą w stosunku do ubiegłorocznego pomiaru, o czym świadczy porównanie średnich ocen, jest wyraźny wzrost poczucia reprezentatywności w przypadku AWS. Warto przy tym zaznaczyć, że zmiana ta wyraża się przede wszystkim wzrostem odsetka osób (z 39 do 45%) postrzegających to ugrupowanie jako dobrego reprezentanta swoich interesów i poglądów. Nie zmieniła się natomiast znacząco liczba przeciwników politycznych AWS.

Tabela 4

Partie i ugrupowania polityczne	W jakim stopniu każda z poniższych partii wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczna?			
	Średnie ocen wśród ogółu		Odchylenie standardowe	
	III '97	III '98	III '97	III '98
AWS	0,07	0,29	2,14	2,11
KPEiR	0,54	-0,09	1,83	1,67
PSL	0,12	0,15	1,73	1,66
ROP*	0,07	0,02	1,93	1,76
SLD	-0,15	-0,11	2,06	2,02
UPR	-0,51	-0,18	1,65	1,50
UP	0,40	0,34	1,54	1,55
UW	0,47	0,36	1,59	1,81

* W zestawieniu dla roku '98 uwzględniono ocenę ROP Jana Olszewskiego.

Ugrupowaniem, które poprawiło swój wizerunek w ciągu ostatniego roku, jest UPR. (Wzrost ogólnej średniej ocen jest tu nawet wyższy niż w przypadku AWS.) Partii tej nie przybyło jednak zadeklarowanych zwolenników, lecz jedynie jej przedwyborczy wizerunek nieco złagodniał. Obecnie nie jest to ugrupowanie tak kontrowersyjne, budzące sprzeciw jak w ubiegłym roku, prawdopodobnie dlatego, że nieczęsto jest obecne w mediach.

Natomiast nieco bardziej kontrowersyjny niż dotychczas okazuje się wizerunek Unii Wolności. Przybyło jej też stosunkowo więcej przeciwników (z 16 do 23%) niż zwolenników (wzrost o 4 punkty procentowe). Wydaje się, że jest to konsekwencją tworzenia koalicji razem z AWS, przez co partia ta stała się dla badanych ugrupowaniem bardziej wyrazistym politycznie.

Wraz z faktycznym zniknięciem ze sceny politycznej, wyraźnie straciła na znaczeniu KPEiR. W ubiegłym roku reprezentanta swoich interesów widział w niej co trzeci badany, obecnie - niespełna co czwarty. Częściej też niż przed rokiem (wzrost o 6 punktów) postrzegana jest jako ugrupowanie reprezentujące opcję sprzeczną z własnymi interesami i poglądami. Oceny pozostałych ugrupowań nie zmieniły się znacząco.

SPÓŁECZNE ZAPLECZE PARTII POLITYCZNYCH

Dla funkcjonowania partii politycznych w społeczeństwie i kształtowania się ich poparcia szczególne znaczenie ma - jak się wydaje - zaufanie, jakim są one obdarzane przez różne grupy społeczne. Popatrzmy, jak kształtuje się zaufanie do największych partii politycznych.

Akcja Wyborcza „Solidarność” cieszy się największym zaufaniem wśród osób młodych - w wieku od 18 do 24 lat, mieszkańców największych miast, badanych z wykształceniem co najmniej zasadniczym zawodowym, oceniających własną sytuację materialną jako dobrą. Wśród grup społeczno-zawodowych pracownicy umysłowi niższego szczebla, rolnicy oraz uczniowie i studenci częściej niż inni przekonani są o tym, że AWS dobrze reprezentuje ich interesy. Najczęściej jednak jako wyrazicielkę własnych interesów i poglądów traktują AWS osoby głęboko religijne i deklarujące prawicowe przekonania.

Czynniki światopoglądowe i ideologiczne w największym stopniu decydują też o deklarowaniu sprzeczności własnych interesów z linią polityczną AWS. Dla ponad dwóch trzecich osób identyfikujących się z lewicą koalicja stworzona pod skrzydłami NSZZ „Solidarność” reprezentuje stanowisko sprzeczne z ich poglądami, interesami. Częściej niż inni negatywny stosunek do tego ugrupowania deklarują osoby niewierzące i co najwyżej sporadycznie uczestniczące w praktykach religijnych (44 i 41%).

Również wobec drugiego z najbardziej kontrowersyjnie postrzeganych ugrupowań naszej sceny politycznej - **Sojuszu Lewicy Demokratycznej** - największe zróżnicowania ocen przebiegają według linii podziału na lewicę i prawicę. O zgodności swoich interesów i poglądów z opcją polityczną SLD mówi aż 81% osób o orientacji lewicowej, natomiast brak zaufania do SLD deklaruje ponad dwie trzecie (67%) respondentów identyfikujących się z prawicą. Częściej niż inni ufają SLD osoby sporadycznie uczestniczące w praktykach religijnych bądź w ogóle nie biorące w nich udziału, respondenci określający własne warunki materialne jako złe i przeciętne, mieszkańcy miast średniej wielkości (od 21 do 100 tys.

ludności). Robotnicy niewykwalifikowani oraz bezrobotni częściej niż inne grupy społeczno-zawodowe uznają Sojusz za reprezentanta swoich interesów.

Natomiast stosunkowo najczęściej dystansują się wobec tego ugrupowania osoby z wyższym wykształceniem, mieszkańcy największych miast, a spośród grup społeczno-zawodowych przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, prywatni przedsiębiorcy oraz uczniowie i studenci.

Unię Wolności niewątpliwie można określić jako partię „ludzi z wyższym wykształceniem” (74% identyfikacji pozytywnych). Reprezentuje ona poglądy i interesy zdecydowanej większości przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji (80%) oraz pracowników umysłowych niższego szczebla (61%), zwłaszcza sfery budżetowej (63%), a także uczniów i studentów (59%). Warto też wspomnieć, że - inaczej niż przed rokiem - sympatie dla Unii okazują się dość wyraźnie zróżnicowane ze względu na orientację polityczną badanych. Wyraźnie częściej wyrażają je osoby o poglądach prawicowych niż lewicowych.

Do grup społecznych, którym można by przypisać stosunkowo najbardziej niechętnie nastawienie do tej partii, zaliczają się rolnicy (36%), pracownicy fizyczno-umysłowi (30%) oraz bezrobotni (31%).

Polskie Stronnictwo Ludowe pozostało ugrupowaniem reprezentującym przede wszystkim interesy i poglądy jednej grupy społecznej. Podobnie jak przed rokiem, jako własną partię znacznie częściej postrzegają je rolnicy (55% wskazań pozytywnych) niż inne grupy, niemniej jednak deklaracje takie są rzadsze niż rok temu (spadek wskazań o 10 punktów). Na podstawie aktualnych deklaracji badanych trudno byłoby też określić PSL jako partię bazującą wyłącznie na poparciu mieszkańców wsi.

Niezgodność linii politycznej PSL ze swoimi interesami i poglądami dostrzega przede wszystkim wykształcony wielkomiejski elektorat: osoby z wyższym wykształceniem (43%), mieszkańcy największych miast (39%), badani deklarujący poglądy prawicowe (38%). Spośród grup społeczno-zawodowych nie ufają PSL przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (42%), prywatni przedsiębiorcy (36%) oraz uczniowie i studenci (45%). PSL sytuuje się nadal raczej po lewej stronie linii podziału lewica-prawica -

w mniejszym stopniu ufają mu osoby o orientacji prawicowej (28%) niż respondenci deklarujący poglądy lewicowe (50%).

Z **Unią Pracy** częściej identyfikują się mieszkańcy miast niż wsi, badani legitymujący się co najmniej średnim wykształceniem, bliższa jest ona osobom deklarującym wysokie i średnie dochody na członka rodziny niż mało zarabiającym. Stosunkowo najsilniejsze poczucie związku z tą partią wyrażają pracownicy umysłowi niższego szczebla, fizyczno-umysłowi, robotnicy niewykwalifikowani. Ponadto na pozytywny stosunek do UP wpływa słaba religijność oraz lewicowe poglądy polityczne. Nie są to jednak zależności tak silne jak w przypadku SLD, jednoznacznie identyfikowanego jako ugrupowanie lewicowe.

Stosunkowo najczęściej niechętnie nastawienie do UP wyrażają natomiast osoby z wyższym wykształceniem, utożsamiające się z prawicą, często uczestniczące w praktykach religijnych. Spośród grup społeczno-zawodowych stosunkowo najwięcej przeciwników ma ona wśród prywatnych przedsiębiorców oraz uczniów i studentów.

REPREZENTATYWNOŚĆ PARTII POLITYCZNYCH WŚRÓD ICH ELEKTORATÓW

Stopień identyfikacji potencjalnych wyborców z poszczególnymi ugrupowaniami jest bardzo wysoki. W przypadku dużej części ugrupowań przekonanie potencjalnego elektoratu, że partia wyraża ich interesy i poglądy, jest jednak dość zbliżone, o czym świadczy wysokość średnich.

Ugrupowaniem, z którym jego potencjalni wyborcy identyfikują się stosunkowo najsilniej, okazuje się AWS. Więcej niż połowa obecnych zwolenników Akcji uważa, że **w pełni** wyraża ona ich interesy i poglądy.

Mniejszą liczbą równie silnie zadeklarowanych zwolenników poszczycić się mogą pozostałe liczące się na scenie politycznej ugrupowania: SLD, PSL oraz ROP Jana Olszewskiego i Unia Wolności. Blisko co drugi spośród sympatyków SLD i PSL twierdzi, że w pełni identyfikuje się z tymi ugrupowaniami. Nieco bardziej powściągliwi w wyrażaniu równie zdecydowanych opinii są zwolennicy ROP Olszewskiego oraz potencjalny elektorat UW (odpowiednio: 45% i 42% najwyższych ocen). W porównaniu z wynikami uzyskiwa-

nymi przez inne partie, obecne poparcie dla Unii Pracy wydaje się bazować na znacznie bardziej wątpliwych podstawach. Tylko niespełna jedna trzecia badanych (29%) zaliczających się do jej potencjalnych wyborców skłonna jest w pełni identyfikować się z tym ugrupowaniem.

Tabela 5 w procentach

Skala ocen (od -3 do +3)	Oceny stopnia reprezentowania przez partię/ugrupowanie interesów i poglądów w ich potencjalnych elektoratach						
	AWS	SLD	ROP ^{• Δ}		PSL	UW	UP ^Δ
			ROP*	ROP**			
Sprzeczność z interesami i poglądami (punkty na skali od -3 do -1)	1	2	2	4	6	7	1
Ocena neutralna (punkt 0)	2	4	3	35	2	2	9
Słaba reprezentatywność (+1)	10	12	16	9	9	9	29
Średnia reprezentatywność (+2)	25	34	32	20	30	37	30
Całkowita zgodność z interesami i poglądami (+3)	59	48	45	7	49	42	29
Trudno powiedzieć	2	-	2	25	4	3	2
Średnie ocen	2,44	2,22	2,17	0,85	2,13	2,05	1,78
Odchylenie standardowe	0,82	1,0	0,98	1,26	1,27	1,25	1,02
<p>• W pytaniu o preferencje polityczne pytaliśmy o poparcie dla ugrupowania występującego pod tą nazwą bez rozbicia na partię Jana Olszewskiego i Antoniego Macierewicza. ^Δ Wyniki należy traktować z dużą dozą ostrożności ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań. * Oceny ROP Olszewskiego ** Oceny ROP Macierewicza</p>							

Ciekawych informacji na temat atrakcyjności poszczególnych ugrupowań dla ich potencjalnych wyborców dostarcza porównanie aktualnych ocen z deklarowanymi rok temu. W stosunku do marca '97 bardziej jednoznaczne okazują się obecne sympatie zwolenników AWS i SLD do własnych partii. Bardziej zdecydowanie niż przed rokiem sympatycy tych ugrupowań wyrażają też wzajemną niechęć i sprzeciw wobec opcji reprezentowanej przez rywala z wyborów. (Poprzednio stosunek elektoratu SLD do AWS wyrażał się średnią ocen -1,63, obecnie wynosi ona -1,71; przeciętna ocen SLD w elektoracie AWS wynosiła -1,71, obecnie -1,96.) Może to świadczyć o utrzymywaniu się zarysowanej już bardzo wyraźnie w okresie bezpośrednio przedwyborczym tendencji do dwubiegunowej strukturalizacji sceny

politycznej. Nieco silniej niż przed rokiem identyfikują się z własnym ugrupowaniem także zwolennicy PSL.

Tabela 6

Partie i ugrupowania polityczne	W jakim stopniu każda z poniższych partii wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczna?			
	Średnie ocen poszczególnych ugrupowań w ich potencjalnych elektoratach		Odchylenie standardowe	
	III '97	III '98	III '97	III '98
AWS	2,25	2,44	1,15	0,82
SLD	2,10	2,22	1,13	1,0
ROP* ^Δ	2,27	2,17	1,54	0,98
PSL	1,97	2,13	1,34	1,27
UW	2,41	2,05	0,71	1,25
UP ^Δ	2,02	1,78	1,08	1,02

* W zestawieniu dla roku 1998 uwzględniono ocenę ROP Jana Olszewskiego.
^Δ Wyniki należy traktować z dużą dozą ostrożności ze względu na małą liczbę badanych deklarujących poparcie dla tych ugrupowań.

Z kolei stosunkowo najbardziej wyraźne osłabienie „przywiązania” do partii obserwujemy w przypadku elektoratu UW. Z pewnością ma to związek z poszerzeniem się potencjalnego elektoratu Unii o nowych zwolenników, identyfikujących się z nią w mniejszym stopniu. Tym bardziej znaczący wydaje się więc wzrost notowań AWS w jej własnym elektoracie, który w ciągu ostatniego roku również bardzo znacznie się powiększył. Można by zatem sądzić, że o ile w przypadku znacznej części zwolenników UW mamy do czynienia z nie ugruntowanymi jeszcze sympatiami dla partii, która w wyniku wyborów nabrała większego znaczenia i stąd stała się bardziej atrakcyjna dla osób nie mających wyraźnych przekonań politycznych, o tyle obecne poparcie dla AWS wydaje się mieć głębsze podłoże.

Jak świadczą wyniki badań i potwierdza wiedza potoczna, Polacy są dość sceptycznie nastawieni do polityki jako takiej, ze szczególnym krytycyzmem zaś odnoszą się do klasy politycznej oraz elit politycznych. Brak lub słabość autorytetów w tej dziedzinie nie oznacza jednak dominacji poczucia politycznej alienacji. Przeciwnie, stopień „upolitycznienia” polskiego społeczeństwa (przynajmniej jeśli chodzi o warstwę deklaracji) wydaje się zastanawiająco wysoki. Umiejętność politycznego samookreślenia, wyrażanie określonych preferencji politycznych (zwykle przy tym dość silnie nacechowanych emocjonalnie) jest wśród Polaków dość powszechne. Ponad połowa ankietowanych skłonna jest utożsamiać się politycznie z którymś z ugrupowań obecnych na scenie politycznej, czyli traktować je jako partię - z tych czy innych względów - bliską sobie. Jeszcze większa część badanych gotowa jest przynajmniej w minimalnym stopniu zawierzyć któremuś z ugrupowań politycznych, upatrując w nim reprezentanta własnych interesów i poglądów. Przy czym prawie połowa (45%) skłonna jest w pełni utożsamiać je z opcją polityczną przynajmniej jednej partii. Bardzo rzadko spotykamy natomiast w deklaracjach badanych postawę mniejszej lub większej kontestacji wobec wszystkich ugrupowań - brak akceptacji i odrzucenie *en bloc* wszystkich jedenastu partii politycznych deklaruje zaledwie 1% respondentów uznających, że reprezentowane przez każdą z nich poglądy są sprzeczne z ich interesami lub orientacją polityczną.

Stosunkowo najwyższy poziom pozytywnych identyfikacji uzyskały obecne „partie władzy” - AWS i UW. W przypadku każdego z tych ugrupowań ponad dwie piąte badanych przyznało, że co najmniej w minimalnym stopniu reprezentują one ich interesy i poglądy. Ponad jedna trzecia ankietowanych ocenę taką wystawiła pozostałym liczącym się na scenie politycznej ugrupowaniom - UP, SLD, PSL oraz ROP Jana Olszewskiego. W stosunku do okresu przedwyborczego stosunkowo najwięcej zyskała AWS. Zmiana ta wyraża się przede wszystkim wzrostem odsetka badanych, którzy dostrzegają w niej dobrego reprezentanta własnych interesów i poglądów, natomiast nie zmalała liczba jej przeciwników politycznych. Zarówno AWS, jak i jej główny rywal z wyborów - SLD pozostały ugrupowaniami

postrzegany w sposób najbardziej kontrowersyjny. Wokół nich nadal też koncentrują się najsilniejsze emocje polityczne: z jednej strony formacje te cieszą się wyraźnym poparciem części badanych, z drugiej zaś - są zdecydowanie odrzucane przez inne grupy. Warto przy tym zauważyć, że rozbieżność i natężenie tych ocen są równie silne jak rok temu, co może świadczyć o utrzymywaniu się już wówczas wyraźnej tendencji do dwubiegunowej strukturalizacji sceny politycznej.

Tabela 1. Czy wśród polskich partii politycznych jest taka, którą uważa Pan(i): 1 - za bliską sobie; 2 - nieco bliższą niż inne; 3 - Nie ma takiej partii

	(%)			
	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	57	16	27	1115
Płeć				
Mężczyźni	60	17	23	529
Kobiety	53	15	31	586
Wiek				
do 24 lat	41	25	34	156
25-34	48	21	31	197
35-44	60	14	25	230
45-54	67	11	23	205
55-64	70	16	14	141
65 lat i więcej	54	12	34	187
Miejsce zamieszkania				
Wieś	54	15	32	420
Miasto do 20 tys.	52	20	28	134
od 21 do 100 tys.	64	11	25	204
101-500 tys.	55	17	28	225
501 tys. i więcej mieszk.	62	23	15	130
Region				
Północny	58	16	26	106
Zachodni	58	19	23	119
Środkowo-zachodni	54	19	27	171
Środkowy	62	14	24	220
Wschodni	50	16	34	134
Południowo-wschodni	57	15	29	176
Południowo-zachodni	55	16	29	188
Wykształcenie				
Podstawowe	49	15	36	357
Zasadnicze zawodowe	54	16	29	297
Średnie	59	18	22	352
Wyższe	80	14	7	108
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	72	18	10	80
Prac. umysł. niż. szczebla	68	16	16	102
Pracownicy fiz. - umysł.	46	14	40	68
Robotnicy wykwalifikowani	53	17	29	96
Robotnicy niewykwalifik.	33	18	49	70
Rolnicy	70	15	16	75
Prywatni przedsiębiorcy	62	13	25	46
Bierni zawodowo				
Renciści	49	16	35	155
Emeryci	68	11	21	195
Uczniowie i studenci	53	21	25	70
Bezrobotni	49	16	35	98
Gospodynie domowe i inni	42	26	32	60
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	63	15	23	126
Sektor państwowy	63	19	17	114
Sektor prywatny	52	16	31	249
Spółdzielczość	50	25	25	20
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	47	14	39	215
201 - 325	50	19	31	201
326 - 449	57	12	31	183
450 - 599	65	16	18	128
Powyżej 599 zł	74	15	11	195
Ocena własnych war. mater.				
Złe	54	14	31	334
Średnie	53	16	31	502
Dobre	67	18	15	279
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	67	10	23	62
Raz w tygodniu	59	15	26	580
Kilka razy w miesiącu	48	23	28	159
Kilka razy w roku	54	15	32	215
W ogóle nie uczestniczy	58	19	23	97
Poglądy polityczne				
Lewica	74	12	14	218
Centrum	44	22	34	273
Prawica	74	15	11	382
Trudno powiedzieć	27	15	58	240

Tabela 2. Proszę powiedzieć, którą partię polityczną uważa Pan(i) za bliską sobie?
1 - AWS; 2 - PSL; 3 - ROP (Jana Olszewskiego); 4 - SLD; 5 - UP; 6 - UW; 7 - Pozostałe partie

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	Liczba osób
Ogółem	32	13	5	20	7	14	10	632
Płeć								
Mężczyźni	31	15	6	19	7	14	8	320
Kobiety	33	11	4	20	6	15	11	312
Wiek								
do 24 lat	36	9	3	13	11	18	10	64
25-34	32	18	6	22	6	14	3	94
35-44	28	12	7	21	3	17	12	138
45-54	28	15	3	23	9	15	7	136
55-64	38	5	5	21	6	9	16	98
65 lat i więcej	35	19	6	15	6	11	9	101
Miejsce zamieszkania								
Wieś	37	31	5	12	4	5	6	225
Miasto do 20 tys.	28	3	6	27	8	18	9	69
od 21 do 100 tys.	33	6	2	28	10	10	10	131
101-500 tys.	29	3	8	25	6	19	11	124
501 tys. i więcej mieszk.	27	0	3	13	8	33	16	81
Region								
Północny	42	6	4	21	9	13	4	62
Zachodni	21	7	2	24	8	22	16	69
Środkowozachodni	31	14	4	21	9	11	11	93
Środkowy	28	9	6	17	6	23	10	137
Wschodni	45	12	3	14	8	7	11	68
Południowo-wschodni	35	31	3	13	5	8	3	100
Południowo-zachodni	28	10	6	28	4	12	12	104
Wykształcenie								
Podstawowe	43	19	3	15	5	4	10	175
Zasadnicze zawodowe	32	19	8	20	7	7	9	161
Średnie	28	7	2	25	7	19	11	209
Wyższe	19	5	8	18	8	37	6	86
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	17	6	3	15	7	45	7	57
Prac.umysł.niż.szczębla	25	9	2	32	3	21	7	70
Pracownicy fiz.- umysł.	46	6	0	20	10	10	9	31
Robotnicy wykwalifikowani	42	14	12	16	3	9	4	51
Robotnicy niewykwalifik.	53	11	0	19	4	0	12	23
Rolnicy	27	54	0	13	1	0	4	53
Prywatni przedsiębiorcy	28	0	4	11	10	30	17	29
Bierni zawodowo								
Renciści	19	15	4	18	6	13	25	76
Emeryci	40	10	7	24	6	6	6	133
Uczniowie i studenci	33	4	5	9	3	28	18	37
Bezrobotni	36	10	7	23	17	0	7	48
Gospodynie domowe i inni	32	8	8	21	18	13	0	25
Pracujący poza rolnictwem								
Sfera budżetowa	24	10	4	24	6	24	8	80
Sektor państwowy	39	14	4	22	5	13	3	72
Sektor prywatny	30	6	4	18	5	23	14	131
Spółdzielczość	34	0	0	26	10	21	9	10
Dochody na jedną osobę								
Poniżej 200 zł	32	28	4	18	4	5	9	102
201 - 325	31	18	4	23	6	9	9	100
326 - 449	38	10	6	17	10	5	13	104
450 - 599	34	7	5	20	9	14	11	83
Powyżej 599 zł	28	0	4	22	6	32	9	145
Ocena własnych war. mater.								
Złe	32	18	4	24	5	7	9	182
Średnie	33	15	7	19	7	10	8	265
Dobre	30	6	2	17	7	26	12	185
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	69	5	7	5	0	6	8	41
Raz w tygodniu	38	16	5	16	6	9	10	341
Kilka razy w miesiącu	25	15	2	22	5	25	5	77
Kilka razy w roku	18	7	6	27	11	21	11	116
W ogóle nie uczestniczy	8	11	3	34	7	24	13	57
Poglądy polityczne								
Lewica	6	14	1	59	10	6	4	162
Centrum	18	26	6	14	9	21	7	120
Prawica	53	6	7	1	3	17	13	284
Trudno powiedzieć	33	19	4	16	10	7	12	65

Tabela 3. W jakim stopniu AWS wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczna?
 1 - Sprzeczna z moimi poglądami i interesami; 2 - W takim samym stopniu wyraża moje
 interesy i poglądy, w jakim jest z nimi sprzeczna; 3 - Wyraża moje poglądy i interesy;
 4 - Nie znam tej partii

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	30	15	45	1	9	1119
Płeć						
Mężczyźni	28	18	46	1	7	530
Kobiety	31	13	44	1	11	589
Wiek						
do 24 lat	28	13	53	0	6	155
25-34	30	20	43	1	6	199
35-44	28	19	46	0	6	231
45-54	32	15	44	0	9	204
55-64	32	10	49	0	9	141
65 lat i więcej	28	11	38	4	19	188
Miejsce zamieszkania						
Wieś	28	15	44	2	12	419
Miasto do 20 tys.	28	19	46	0	8	134
od 21 do 100 tys.	32	15	45	0	9	206
101-500 tys.	35	14	43	1	7	226
501 tys. i więcej mieszk.	23	15	55	0	6	131
Region						
Północny	29	16	48	0	6	106
Zachodni	31	17	41	1	10	120
Środkowo-zachodni	32	15	44	3	7	171
Środkowy	26	16	46	0	12	223
Wschodni	23	12	54	1	9	134
Południowo-wschodni	25	15	47	1	12	178
Południowo-zachodni	40	14	39	0	6	188
Wykształcenie						
Podstawowe	25	15	42	2	16	356
Zasadnicze zawodowe	31	15	47	0	8	301
Średnie	32	15	47	1	6	352
Wyższe	32	20	46	0	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	31	19	49	0	1	80
Prac. umysł. niż. szczebla	31	15	53	0	2	103
Pracownicy fiz.- umysł.	32	17	41	0	9	69
Robotnicy wykwalifikowani	23	21	46	2	7	96
Robotnicy niewykwalifik.	40	14	41	0	4	69
Rolnicy	31	14	52	0	4	75
Prywatni przedsiębiorcy	32	22	39	0	8	46
Bierni zawodowo						
Renciści	31	13	37	1	17	156
Emeryci	30	10	45	3	12	197
Uczniowie i studenci	22	18	52	0	8	69
Bezrobotni	27	19	47	0	7	99
Gospodynie domowe i inni	26	11	44	0	19	60
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	35	14	49	0	2	126
Sektor państwowy	27	19	50	0	5	118
Sektor prywatny	32	18	42	1	8	248
Spółdzielczość	37	20	38	0	5	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	29	18	42	1	10	214
201 - 325	30	15	45	0	11	203
326 - 449	31	16	45	1	8	184
450 - 599	29	11	53	2	6	128
Powyżej 599 zł	35	16	45	1	3	198
Ocena własnych war. mater.						
Źle	36	13	40	0	11	334
Średnie	28	17	43	1	10	505
Dobre	25	15	55	1	4	279
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	16	11	66	1	5	62
Raz w tygodniu	25	13	51	1	10	582
Kilka razy w miesiącu	27	19	47	0	8	158
Kilka razy w roku	41	20	28	2	9	216
W ogóle nie uczestniczy	44	13	35	0	7	100
Poglądy polityczne						
Lewica	69	15	14	0	2	219
Centrum	34	22	36	0	7	274
Prawica	9	10	79	0	2	387
Trudno powiedzieć	22	16	30	4	28	240

Tabela 4. W jakim stopniu PSL wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczne?
 1 - Sprzeczne z moimi poglądami i interesami; 2 - W takim samym stopniu wyraża moje
 interesy i poglądy, w jakim jest z nimi sprzeczne; 3 - Wyraża moje poglądy i interesy;
 4 - Nie znam tej partii

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	25	34	4	12	1113
Płeć						
Mężczyźni	27	26	37	2	8	528
Kobiety	22	23	32	6	16	586
Wiek						
do 24 lat	33	24	31	2	10	151
25-34	23	38	23	7	9	199
35-44	24	26	36	3	10	231
45-54	23	21	43	3	10	204
55-64	20	20	40	4	15	141
65 lat i więcej	23	15	34	7	21	187
Miejsce zamieszkania						
Wieś	20	20	41	4	15	419
Miasto do 20 tys.	18	30	32	5	14	134
od 21 do 100 tys.	22	22	40	3	13	205
101-500 tys.	29	28	27	6	9	225
501 tys. i więcej mieszk.	39	32	20	4	5	128
Region						
Północny	24	24	32	5	14	106
Zachodni	25	24	30	5	15	117
Środkowo-zachodni	26	18	42	9	9	171
Środkowy	29	25	30	4	12	219
Wschodni	19	33	42	6	10	133
Południowo-wschodni	21	33	33	4	20	179
Południowo-zachodni	25	32	33	2	7	188
Wykształcenie						
Podstawowe	17	20	39	6	19	356
Zasadnicze zawodowe	21	26	41	2	11	299
Średnie	29	26	31	5	9	349
Wyższe	43	34	15	2	5	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	42	33	17	3	4	80
Prac. umysł. niż. szczebla	27	32	29	7	5	103
Pracownicy fiz.- umysł.	23	36	23	3	14	69
Robotnicy wykwalifikowani	23	24	35	5	13	96
Robotnicy niewykwalifik.	13	33	38	8	8	70
Rolnicy	19	16	55	0	9	75
Prywatni przedsiębiorcy	36	28	28	0	9	46
Bierni zawodowo						
Renciści	16	16	44	6	19	155
Emeryci	22	22	35	5	16	197
Uczniowie i studenci	45	13	29	2	11	65
Bezrobotni	22	33	35	3	8	98
Gospodynie domowe i inni	21	16	36	3	24	58
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	30	27	28	7	7	126
Sektor państwowy	23	35	35	1	5	118
Sektor prywatny	27	30	27	5	12	248
Spółdzielczość	12	23	52	3	9	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	18	24	41	4	13	213
201 - 325	19	30	35	4	12	202
326 - 449	23	23	40	5	9	185
450 - 599	25	26	32	6	11	128
Powyżej 599 zł	36	26	26	4	8	198
Ocena własnych war. mater.						
Źle	25	23	35	4	12	332
Średnie	19	26	36	5	14	505
Dobre	34	25	31	3	8	276
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	31	21	30	10	8	62
Raz w tygodniu	24	23	36	4	13	582
Kilka razy w miesiącu	23	26	34	2	14	156
Kilka razy w roku	25	25	33	6	10	215
W ogóle nie uczestniczy	21	33	33	4	10	96
Poglądy polityczne						
Lewica	16	26	50	2	6	219
Centrum	19	27	40	5	8	274
Prawica	38	25	28	3	6	387
Trudno powiedzieć	16	19	24	8	33	233

Tabela 5. W jakim stopniu ROP (Jana Olszewskiego) wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczny? 1 - Sprzeczny z moimi poglądami i interesami; 2 - W takim samym stopniu wyraża moje interesy i poglądy, w jakim jest z nimi sprzeczny; 3 - Wyraża moje poglądy i interesy; 4 - Nie znam tej partii

					(%)	
	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	27	21	35	5	12	1111
Płeć						
Mężczyźni	28	22	38	4	8	526
Kobiety	27	20	32	6	15	585
Wiek						
do 24 lat	26	20	39	3	12	150
25-34	26	29	31	7	7	199
35-44	27	20	44	2	7	231
45-54	30	19	35	3	12	203
55-64	28	21	35	3	13	141
65 lat i więcej	27	17	25	11	20	187
Miejsce zamieszkania						
Wieś	21	24	32	7	16	418
Miasto do 20 tys.	26	20	38	2	15	133
od 21 do 100 tys.	30	21	36	4	9	205
101-500 tys.	32	17	38	5	8	225
501 tys. i więcej mieszk.	36	21	36	2	6	128
Region						
Północny	25	20	41	3	10	106
Zachodni	31	20	28	6	14	118
Środkowozachodni	25	19	36	7	13	170
Środkowy	31	20	34	3	13	218
Wschodni	22	25	34	10	8	133
Południowo-wschodni	21	19	39	4	17	178
Południowo-zachodni	34	23	33	4	7	188
Wykształcenie						
Podstawowe	17	19	34	10	20	354
Zasadnicze zawodowe	27	24	36	3	10	298
Średnie	33	21	34	3	8	349
Wyższe	44	17	37	0	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	47	16	35	0	2	80
Prac. umysł. niż. szczebla	32	22	40	2	3	103
Pracownicy fiz.- umysł.	30	34	24	3	9	68
Robotnicy wykwalifikowani	17	24	43	5	11	96
Robotnicy niewykwalifik.	26	18	37	6	12	68
Rolnicy	16	30	40	4	10	75
Prywatni przedsiębiorcy	41	15	37	3	4	46
Bierni zawodowo						
Renciści	28	19	27	8	19	155
Emeryci	25	19	32	8	15	196
Uczniowie i studenci	21	9	55	2	12	65
Bezrobotni	32	25	33	5	5	98
Gospodynie domowe i inni	17	20	28	5	30	59
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	34	19	41	2	4	125
Sektor państwowy	26	18	48	0	9	118
Sektor prywatny	32	26	29	5	9	248
Spółdzielczość	24	38	34	0	5	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	25	24	31	7	13	212
201 - 325	23	21	35	6	15	202
326 - 449	25	23	38	6	8	184
450 - 599	28	18	41	4	9	127
Powyżej 599 zł	43	18	32	3	5	198
Ocena własnych war. mater.						
Źle	32	21	31	4	12	332
Średnie	22	21	37	6	14	503
Dobre	32	20	37	4	7	276
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	23	14	49	3	12	62
Raz w tygodniu	23	23	37	5	12	581
Kilka razy w miesiącu	30	22	33	2	13	156
Kilka razy w roku	36	21	27	7	10	215
W ogóle nie uczestniczy	36	14	34	4	12	96
Poglądy polityczne						
Lewica	51	17	24	2	6	219
Centrum	31	25	29	4	11	274
Prawica	18	20	55	2	5	386
Trudno powiedzieć	17	22	20	13	30	232

Tabela 6. W jakim stopniu ROP (Antoni Macierewicz) wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczny? 1 - Sprzeczny z moimi poglądami i interesami; 2 - W takim samym stopniu wyraża moje interesy i poglądy, w jakim jest z nimi sprzeczny; 3 - Wyraża moje poglądy i interesy; 4 - Nie znam tej partii

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	28	25	16	18	13	1105
Płeć						
Mężczyźni	30	28	21	12	10	525
Kobiety	27	22	12	24	15	580
Wiek						
do 24 lat	23	30	23	14	10	149
25-34	23	33	15	20	11	199
35-44	30	29	18	11	12	231
45-54	33	19	15	21	12	201
55-64	33	21	19	17	10	141
65 lat i więcej	28	15	10	26	21	183
Miejsce zamieszkania						
Wieś	21	23	14	27	15	417
Miasto do 20 tys.	29	31	16	11	12	133
od 21 do 100 tys.	33	22	16	13	16	204
101-500 tys.	34	25	18	14	9	225
501 tys. i więcej mieszk.	32	26	23	12	7	125
Region						
Północny	25	33	18	10	13	106
Zachodni	35	19	16	16	14	116
Środkowozachodni	26	19	23	23	9	168
Środkowy	29	20	19	16	16	217
Wschodni	25	28	14	28	10	133
Południowo-wschodni	26	22	13	21	18	177
Południowo-zachodni	34	33	12	13	8	188
Wykształcenie						
Podstawowe	18	16	18	29	19	351
Zasadnicze zawodowe	28	29	15	15	12	296
Średnie	32	31	15	14	8	348
Wyższe	52	21	19	2	6	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	48	27	14	6	5	80
Prac. umysł. niż. szczebla	33	31	17	15	4	103
Pracownicy fiz.- umysł.	34	37	9	8	12	68
Robotnicy wykwalifikowani	17	33	23	13	15	96
Robotnicy niewykwalifik.	19	26	12	28	15	68
Rolnicy	19	26	22	25	8	75
Prywatni przedsiębiorcy	38	22	21	10	9	46
Bierni zawodowo						
Renciści	28	16	10	28	18	155
Emeryci	30	20	16	21	14	193
Uczniowie i studenci	24	17	38	6	15	65
Bezrobotni	29	28	12	20	11	98
Gospodynie domowe i inni	18	21	17	23	22	57
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	36	31	16	11	5	125
Sektor państwowy	28	28	22	12	10	118
Sektor prywatny	31	29	14	15	11	248
Spółdzielczość	29	30	16	12	13	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	24	21	14	27	13	211
201 - 325	24	27	16	20	13	198
326 - 449	28	31	14	16	12	184
450 - 599	29	21	23	14	13	127
Powyżej 599 zł	44	20	16	13	7	197
Ocena własnych war. mater.						
Złe	33	23	12	20	13	328
Średnie	24	26	17	19	14	500
Dobre	31	24	21	14	10	276
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	29	17	18	28	8	62
Raz w tygodniu	24	28	15	20	13	576
Kilka razy w miesiącu	32	24	17	13	14	155
Kilka razy w roku	31	23	17	17	12	214
W ogóle nie uczestniczy	42	16	20	13	10	96
Poglądy polityczne						
Lewica	45	22	11	14	8	219
Centrum	31	27	14	16	12	272
Prawica	24	27	27	15	7	386
Trudno powiedzieć	15	21	6	29	28	228

Tabela 7. W jakim stopniu **SLD** wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczny?
 1 - Sprzeczny z moimi poglądami i interesami; 2 - W takim samym stopniu wyraża moje
 interesy i poglądy, w jakim jest z nimi sprzeczny; 3 - Wyraża moje poglądy i interesy;
 4 - Nie znam tej partii

	(%)					
	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	34	18	36	2	10	1113
Płeć						
Mężczyźni	37	19	37	1	6	528
Kobiety	30	18	36	2	13	585
Wiek						
do 24 lat	35	22	34	0	8	151
25-34	31	20	38	3	7	199
35-44	34	23	36	0	8	231
45-54	32	19	42	2	6	204
55-64	36	14	36	2	12	141
65 lat i więcej	34	12	32	4	18	187
Miejsce zamieszkania						
Wieś	31	20	33	3	13	419
Miasto do 20 tys.	31	24	34	1	9	134
od 21 do 100 tys.	29	15	46	1	8	205
101-500 tys.	34	16	40	2	8	225
501 tys. i więcej mieszk.	50	19	27	0	4	128
Region						
Północny	31	24	35	1	10	106
Zachodni	31	18	39	2	9	117
Środkowozachodni	36	16	36	3	9	171
Środkowy	40	16	33	1	10	219
Wschodni	32	19	36	4	9	133
Południowo-wschodni	32	20	31	2	14	179
Południowo-zachodni	30	20	45	0	6	188
Wykształcenie						
Podstawowe	28	16	35	4	17	355
Zasadnicze zawodowe	31	22	39	1	7	299
Średnie	34	19	38	1	8	349
Wyższe	56	12	30	0	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	57	15	26	0	2	80
Prac. umysł. niż. szczebla	35	22	42	0	1	103
Pracownicy fiz. - umysł.	26	28	35	2	9	69
Robotnicy wykwalifikowani	39	19	33	2	7	96
Robotnicy niewykwalifik.	15	25	49	4	7	70
Rolnicy	26	26	36	0	12	75
Prywatni przedsiębiorcy	45	15	34	0	6	46
Bierni zawodowo						
Renciści	25	14	39	6	16	155
Emeryci	37	13	35	2	13	197
Uczniowie i studenci	51	18	20	0	11	65
Bezrobotni	22	25	46	6	6	98
Gospodynie domowe i inni	31	11	35	2	20	58
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	41	18	36	1	4	126
Sektor państwowy	36	21	41	0	2	118
Sektor prywatny	33	21	36	2	9	248
Spółdzielczość	22	30	38	0	10	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	25	23	39	5	9	213
201 - 325	27	28	35	1	10	202
326 - 449	34	17	41	1	7	184
450 - 599	40	16	33	3	8	128
Powyżej 599 zł	42	13	38	0	6	198
Ocena własnych war. mater.						
Złe	32	20	38	1	9	332
Średnie	29	19	38	2	11	505
Dobre	44	15	32	2	8	276
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	57	12	16	1	13	62
Raz w tygodniu	36	19	33	2	11	582
Kilka razy w miesiącu	29	25	37	0	9	156
Kilka razy w roku	25	17	47	4	7	215
W ogóle nie uczestniczy	34	13	45	0	8	96
Poglądy polityczne						
Lewica	9	7	81	0	3	219
Centrum	18	30	44	1	8	274
Prawica	67	15	15	1	3	387
Trudno powiedzieć	20	22	21	7	30	233

Tabela 8. W jakim stopniu **UP** wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczna?
 1 - Sprzeczna z moimi poglądami i interesami; 2 - W takim samym stopniu wyraża moje
 interesy i poglądy, w jakim jest z nimi sprzeczna; 3 - Wyraża moje poglądy i interesy;
 4 - Nie znam tej partii

					(%)	
	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	16	25	37	9	13	1106
Płeć						
Mężczyźni	18	26	40	7	9	525
Kobiety	15	24	35	11	15	581
Wiek						
do 24 lat	14	25	42	11	7	150
25-34	14	33	34	9	10	196
35-44	18	31	37	5	9	231
45-54	13	23	46	6	12	202
55-64	24	16	37	8	15	141
65 lat i więcej	18	18	30	15	20	185
Miejsce zamieszkania						
Wieś	15	27	28	14	16	417
Miasto do 20 tys.	15	27	43	2	14	133
od 21 do 100 tys.	17	21	45	7	11	205
101-500 tys.	16	26	40	8	10	225
501 tys. i więcej mieszk.	25	21	48	1	5	124
Region						
Północny	15	23	46	3	14	106
Zachodni	13	29	36	6	15	118
Środkowo-zachodni	18	25	42	9	6	167
Środkowy	21	17	40	8	15	216
Wschodni	13	33	29	23	12	133
Południowo-wschodni	17	34	26	7	16	177
Południowo-zachodni	16	26	44	6	8	188
Wykształcenie						
Podstawowe	17	21	27	15	20	350
Zasadnicze zawodowe	14	30	38	6	11	297
Średnie	15	24	46	7	9	349
Wyższe	27	27	44	1	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	23	32	39	4	2	80
Prac. umysł. niż. szczebla	10	28	52	4	6	103
Pracownicy fiz.- umysł.	12	25	46	5	11	68
Robotnicy wykwalifikowani	11	36	33	11	9	95
Robotnicy niewykwalifik.	11	15	46	13	14	69
Rolnicy	17	37	17	15	14	73
Prywatni przedsiębiorcy	29	20	38	3	10	46
Bierni zawodowo						
Renciści	13	23	28	15	21	155
Emeryci	20	19	38	10	14	195
Uczniowie i studenci	27	16	43	4	11	65
Bezrobotni	15	29	44	6	7	98
Gospodynie domowe i inni	21	19	30	6	23	58
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	13	31	47	3	7	126
Sektor państwowy	18	32	39	4	7	117
Sektor prywatny	15	25	41	9	10	248
Spółdzielczość	6	33	38	13	10	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	18	23	32	16	12	213
201 - 325	13	31	33	8	15	200
326 - 449	16	26	41	8	9	184
450 - 599	20	24	39	7	10	126
Powyżej 599 zł	20	23	46	4	7	197
Ocena własnych war. mater.						
Źle	20	23	35	9	12	330
Średnie	13	25	38	10	14	500
Dobre	18	26	40	7	9	276
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	26	34	13	12	15	62
Raz w tygodniu	18	26	33	10	12	578
Kilka razy w miesiącu	15	27	42	3	13	156
Kilka razy w roku	14	18	49	9	10	212
W ogóle nie uczestniczy	9	23	48	8	12	96
Poglądy polityczne						
Lewica	9	21	60	3	7	219
Centrum	11	29	43	7	9	272
Prawica	29	27	30	7	7	384
Trudno powiedzieć	10	21	22	18	30	230

Tabela 9. W jakim stopniu UW wyraża Pana(i) interesy i poglądy lub też jest z nimi sprzeczna?
 1 - Sprzeczna z moimi poglądami i interesami; 2 - W takim samym stopniu wyraża moje
 interesy i poglądy, w jakim jest z nimi sprzeczna; 3 - Wyraża moje poglądy i interesy;
 4 - Nie znam tej partii

					(%)	
	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	23	20	44	3	10	1113
Płeć						
Mężczyźni	25	20	45	3	7	529
Kobiety	20	20	44	2	13	584
Wiek						
do 24 lat	19	27	45	1	8	155
25-34	21	25	44	3	7	199
35-44	23	22	48	0	6	229
45-54	23	19	48	1	8	202
55-64	27	12	48	2	11	141
65 lat i więcej	23	15	34	9	19	187
Miejsce zamieszkania						
Wieś	26	24	32	4	14	415
Miasto do 20 tys.	20	20	51	0	8	134
od 21 do 100 tys.	23	18	48	2	8	206
101-500 tys.	23	17	51	2	8	225
501 tys. i więcej mieszk.	14	21	62	0	4	131
Region						
Północny	23	20	46	2	9	106
Zachodni	24	23	44	1	8	118
Środkowo-zachodni	24	17	48	5	6	171
Środkowy	21	20	44	1	14	223
Wschodni	26	18	38	8	10	133
Południowo-wschodni	19	26	40	8	14	175
Południowo-zachodni	23	19	53	0	5	188
Wykształcenie						
Podstawowe	24	19	32	7	18	355
Zasadnicze zawodowe	30	26	36	1	8	297
Średnie	18	20	56	1	6	351
Wyższe	12	12	74	0	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	8	8	80	0	3	80
Prac.umysł.niż.szczębla	17	20	61	0	2	103
Pracownicy fiz.- umysł.	30	20	37	1	12	69
Robotnicy wykwalifikowani	19	30	41	3	7	95
Robotnicy niewykwalifik.	27	29	35	5	4	69
Rolnicy	36	29	25	2	8	73
Prywatni przedsiębiorcy	25	14	56	0	6	46
Bierni zawodowo						
Renciści	24	16	35	5	20	155
Emeryci	23	17	43	5	12	197
Uczniowie i studenci	15	15	59	0	11	69
Bezrobotni	31	32	31	0	6	98
Gospodynie domowe i inni	17	19	44	1	18	59
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	15	17	63	1	3	126
Sektor państwowy	23	24	48	0	4	117
Sektor prywatny	22	19	47	3	9	248
Spółdzielczość	20	24	51	0	5	20
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	31	24	32	4	9	212
201 - 325	25	26	37	2	11	202
326 - 449	24	21	43	3	9	184
450 - 599	21	19	51	3	6	127
Powyżej 599 zł	15	11	69	1	4	198
Ocena własnych war. mater.						
Źle	34	21	34	1	10	332
Średnie	20	24	41	4	11	501
Dobre	14	13	64	2	7	279
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	19	22	51	3	5	62
Raz w tygodniu	23	20	43	3	11	578
Kilka razy w miesiącu	21	27	42	0	10	156
Kilka razy w roku	24	17	46	5	8	216
W ogóle nie uczestniczy	23	18	49	1	9	100
Poglądy polityczne						
Lewica	37	19	41	0	3	219
Centrum	26	22	43	1	8	274
Prawica	15	19	62	1	3	386
Trudno powiedzieć	18	23	21	9	29	235